

p. Leniewska

Centrum Badania Opinii Społecznej

ul. Żurawia 4 skr. pt. 24

00-955 WARSZAWA 15

SEKRETARIAT: 28-37-04; 29-35-69
ZESPÓŁ REALIZACJI BADAŃ: 40-56-41

Telefon dyżurny: 21-34-34
Telex: 816-436

BS/140/54/90

POLACY SAMI O SOBIE KATALOG NASZYCH WAD I ZALET NARODOWYCH

Komunikat z badań

Warszawa. maj 1990 r.

Na podstawie wyników badań sondażowych¹ staraliśmy się odtworzyć funkcjonujący w potocznej świadomości Polaków stereotyp przedstawicieli różnych narodów, a także nas samych.

W opracowaniu prezentujemy wizerunek Polaka zrekonstruowany na podstawie odpowiedzi badanych na następujące pytania: *Jacy są Polacy? Z listy 26 cech proszę wybrać te, które, Pana(i) zdaniem, naprawdę posiadają Polacy? oraz Czy Polacy są lubiani w świecie? Za co są lubiani, za co nie są lubiani?*

Jacy są Polacy?

Umiłowanie pokoju i patriotyzm uznało 90% respondentów za najbardziej charakterystyczne cechy Polaków. W ocenie większości (72-63%) jesteśmy wielkoduszni, optymistyczni, demokratyczni, nastawieni na przyszłość oraz idealistyczni. Nieco więcej niż połowa ankietowanych wymieniła aktywność, uprzejmość, postępowość.

Lista wad jest niewiele krótsza. Większość (61-56%) badanych przypisała Polakom kłótniwość i lenistwo, około 40% - próżność i powierzchowność. Stosunkowo rzadko wskazywano na sumienność, uczciwość, samodzielność.

Cechy przypisywane Polakom (w%)

miłujący pokój	90,1	postępowi	50,5
patriotyczni	89,5	próżni	40,1
wielkoduszni	71,8	powierzchowni	39,1
optymistyczni	70,4	nieskomplikowani	35,8
demokratyczni	70,2	pracowici	35,0
nastawieni na przyszłość	66,3	uczciwi	32,9
idealistyczni	63,3	żądni władzy	32,6
kłótniwi	61,0	samodzielni	30,7
aktywni	56,1	konserwatywni	28,3
leniwi	55,9	sumienni	25,8
uprzejmi	55,2	opanowani	22,7
nastawieni na własną korzyść	54,1	butni, zarozumiali	22,3
wojowniczy	53,2	ulegli, podporządkowujący się władzy	16,0

¹ "Świat wokół nas" (3) - sondaż zrealizowano w dniach 20-26 lutego 1990 r. na reprezentatywnej próbie dorosłej ludności Polski.

Bardziej kompleksowych informacji na temat naszych wyobrażeń o nas samych dostarcza analiza wzajemnych powiązań pomiędzy wskazaniami na poszczególne cechy. Pogrupowano je w dwojaki sposób: 1) arbitralnie na zasadzie podziału negatywne-pozytywne oraz 2) na podstawie analizy czynnikowej, pokazującej syndromy cech, w jakich skłonni jesteśmy sami siebie postrzegać.

W pierwszym przypadku z listy 26 cech piętnaście uznaliśmy za pozytywne (umiłowanie pokoju, patriotyzm, wielkoduszność, optymizm, demokratyzm, idealizm, nastawienie na przyszłość, aktywność, uprzejmość, postępowość, pracowitość, uczciwość, samodzielność, sumienność, opanowanie), jedenaście zaś - za negatywne (kłótność, lenistwo, próżność, powierzchowność, nieskomplikowość, nastawienie na własną korzyść, wojowniczość, żądza władzy, konserwatyzm, buta, zarozumialstwo, uległość, podporządkowywanie się władzy).

Analiza odpowiedzi według tego podziału wykazała, że 94,4% ankietowanych przypisało Polakom zarówno pozytywne, jak i negatywne cechy. Tylko około 5% dostrzegało wyłącznie pozytywne, a 0,4% - wyłącznie negatywne.

Analiza czynnikowa pozwala wyodrębnić pięć syndromów cech, jakimi posługiwali się respondenci, charakteryzując Polaków:

	Badani, którzy	
	wskazali wszystkie cechy danego syndromu	wskazali przynajmniej jedną cechę danego syndromu
<u>Pierwszy:</u> demokratyzm, patriotyzm, postępowość, optymizm, nastawienie na przyszłość, wielkoduszność, umiłowanie pokoju	27,1%	98,9%
<u>Drugi:</u> lenistwo, niesumienność, nieuczciwość, brak samodzielności, aktywności i pracowitości	15,8%	93,7%
<u>Trzeci:</u> buta, zarozumialstwo, żądza władzy, kłótność, wojowniczość, nastawienie na własną korzyść	8,4%	86,0%

	Badani, którzy	
	wskazali wszystkie cechy danego synd- romu	wskazali przynaj- mniej jedną cechę danego syndromu
<u>Czwarty:</u> konserwatyzm, idealizm, próż- ność, powierzchowność, nieskom- plikowaność	7,0%	82,2%
<u>Piąty:</u> ulegli, podporządkowujący się władzy, opanowani	6,8%	31,8%

Warto zwrócić uwagę, że dwa pierwsze syndromy nie tylko częściej niż pozostałe są wyznacznikiem naszego sposobu myślenia o nas samych, ale grupują cechy o przeciwstawnych znakach wartościujących. Około 27% ankietowanych wymieniło wszystkie siedem cech syndromu pierwszego, a 99% - przynajmniej jedną z nich. Prawie 17% przypisało Polakom wszystkie sześć cech syndromu drugiego, a 94% badanych - jedną z nich. Dane te wyraźnie potwierdzają wcześniejszą tezę, że stereotyp Polaka nie jest ani jednoznacznie pozytywny, ani negatywny. Analiza semantyczna poszczególnych cech składających się na oba syndromy wskazuje, że cechy tworzące syndrom pierwszy bardziej odnoszą się do zbiorowości niż jednostki, syndrom drugi natomiast grupuje cechy charakterystyczne dla zachowań jednostkowych. Zgodnie z tym można powiedzieć, iż w wymiarze społeczeństwa, narodu przejawiamy skłonności do przypisywania Polakom cech pozytywnych, oceniając Polaków jako jednostki, mamy o sobie nie najlepsze zdanie.

W ostatnich trzech latach nie zmieniło się nasze wyobrażenie o tym, jak postrzegają i oceniają Polaków inni. Na pytanie: *Czy Polacy są lubiani w świecie?* w październiku '87 i lutym '90 uzyskaliśmy bardzo zbieżne opinie: około 60% badanych odpowiedziało twierdząco, 34% - przecząco.

	Wskazania respondentów w %	
	X '87	II '90
<u>Czy Polacy są lubiani w świecie?</u>		
Tak	15,2	14,1
Raczej tak	44,1	47,7
	} 59,3	} 61,8
Raczej nie	27,1	28,1
Nie	7,6	5,6
	} 34,7	} 33,7
Trudno powiedzieć	5,3	4,3

	Wskazania respondentów w %	
	X'87	II'90
<u>Za co Polacy są lubiani?</u>		
gościnność	27,5	23,7
otwartość, szczerłość, bezpośredniość	16,3	15,7
pracowitość, sumienność, solidność	10,3	10,8
odwagę, męstwo, bohaterstwo, waleczność	8,9	11,3
udział Polaków w II wojnie światowej	8,3	4,1
dobrze pracują za granicą	8,2	5,9
szlachetność, bezinteresowność	5,6	6,1
poczucie humoru, pogodę ducha	4,3	4,8
dążenia wolnościowe, umiłowanie wolności	3,3	8,6
spryt, przedsiębiorczość, zaradność	3,0	2,7
fachowość, wiedzę, kwalifikacje	2,5	2,1
uprzejmość, grzeczność, kurtuazję	2,3	5,1
pomysłowość, fantazję, polot	2,1	2,3
patriotyzm	2,1	6,7
Polska wydała wielu wspaniałych ludzi	1,9	0,9
sympatyczni, mili	1,8	1,0
Papież - Polak	1,5	1,9
umiejętność radzenia sobie w trudnych sytu- acjach	1,5	1,1
pokojowe intencje wobec innych narodów i krajów	0,9	2,0
rozpoczęli reformy w Europie Wschodniej	-	4,3
przemiany, reformy w kraju	-	1,1
<u>Za co Polacy nie są lubiani?</u>		
handel, przemyt, szmuglerstwo	28,3	35,2
pijaństwo	15,6	16,6
złodziejstwo, nieuczciwość, przestępczość	11,9	17,1
kombinatorstwo, cwaniactwo	8,9	10,2
lenistwo, próżniactwo, brak dyscypliny pracy	8,0	9,1
zachłanność, pazerność, pogoń za pieniędzmi	7,1	4,5
nielegalne pozostawanie za granicą	5,8	1,9
niegospodarność, brak organizacji	5,8	7,9
brak godności, poniżanie się, brak ambicji	5,2	3,1
brak kultury bycia, chamstwo	3,2	4,8

	Wskazania respondentów w %	
	X'87	II'90
kryzys, biedę w kraju	3,0	2,2
brak dyscypliny społecznej, awanturnictwo	2,9	5,9
złe zachowanie za granicą	2,7	1,9
liczą na pomoc innych, żebranie u innych	2,5	1,9
zabierają innym pracę, pracują na czarno	2,0	1,3
brak higieny, brudasy	1,7	2,7
trzymanie z ZSRR, jesteśmy krajem socjalistycznym	1,2	0,5
lekkomyślność, nieodpowiedzialność	1,1	1,7
słomiany zapał, brak konsekwencji w działaniu	1,0	0,7
szowinizm, wywyższanie się, zarozumialstwo	0,5	1,5
kretactwo, kłamstwo, fantazjowanie	0,4	1,3

Obecnie, podobnie jak trzy lata temu, sympatie innych wzbudza przede wszystkim nasza gościnność, otwartość i bezpośredniość, odwaga i męstwo oraz udział Polaków w II wojnie światowej. Częściej niż w 1987 roku uważamy, że świat ceni nas za nasze dążenia wolnościowe i zapoczątkowanie reform w Europie Wschodniej. Choć lista cech Polaków wywołujących niechęć innych w tym samym czasie zasadniczo się nie zmieniła, natężenie wskazań na nie jest większe. Nadal nie lubi się nas za: handel, przemyt, pijaństwo, złodziejstwo, niegospodarność, brak organizacji pracy i dyscypliny społecznej. Kontrowersyjna też w odbiorze badanych pozostaje kwestia pracowitości Polaków. Prawie równie często uważamy, że świat ceni nas za pracowitość, jak i z powodu jej braku.

x

x

x

Reasumując, można powiedzieć, że sami na siebie patrzymy dość realistycznie, dostrzegamy zarówno nasze wady, jak i zalety. Choć zdecydowanie lepsze wyobrażenie mamy o sobie jako o narodzie niż o jednostce, obiegowa teza o megalomanii narodowej Polaków ma empirycznie kruche podstawy.